

Asia: VN/2215/2025

Luonnos hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi hankintatietovarannosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Huomionne vaikutusten arvioinnista?

Esityksen tavoitteena on tehostaa julkisia hankintoja, saavuttaa kustannussäästöjä ja parantaa julkisten varojen käytön vaikuttavuutta. Esityksellä tavoiteltava hankintatiedon parempi saatavuus, yhdisteltävyys ja vertailtavuus luo edellytyksiä vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden arvioinnille sekä vahvistaa tietoon perustuvaa päätöksentekoa niin yksittäisissä hankintayksiköissä kuin laajemmin julkishallinnossa. Tietojen keräämisessä otetaan huomioon tiedon turvallisuuteen ja liikesalaisuuksiin liittyvät erityispiirteet.

Tuusulan kunta tukee Kuntaliiton eriävää mielipidettä hankintatietovaranto lakiehdotuksesta.

Esityksellä tavoiteltava hankintatiedon parempi saatavuus, yhdisteltävyys ja vertailtavuus ei kunnan näkemyksen mukaan luo edellytyksiä kunnan hankintojen vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden arvioinnille. Hankintatietovarannosta ei seuraa selkeitä suoria taloudellisia hyötyjä, koska oletus, että lisääntynyt saatavilla oleva tieto alentaisi kuntien ulkoisten hankintojen hintaa, ei perustu tutkimustietoon.

Esityksessä on kuvattu hyötyjä (avoimuus, tiedolla johtaminen, kilpailun edistäminen) ja taloudellisia vaikutuksia. Tuusulan kunta katsoo, että kuntien näkökulmasta kustannus- ja resurssivaikutusten arviointi tarvitsee täsmennystä, erityisesti ostolaskutietojen toimittamisvelvoitteesta johtuviin järjestelmämuutoksiin, prosessien uudelleenjärjestelyyn ja henkilöstöresursseihin. Tuusulan kunnan perusteltu huoli on se, että uudet velvoitteet tuottavat merkittävää lisätyötä ja jatkuvia kustannuksia, etenkin kilpailutustunnisteen ja salassapitomerkinän lisäämisessä laskuille, mikä vähentää aiemmin saavutettuja automaation hyötyjä.

2. Huomionne ehdotetusta hankintatietovarantolaista ja sen perusteluista?

Kansallisen julkisten hankintojen tietovarannon tavoitteena on kerätä yhteen keskeiset julkisia hankintoja ja ostoja koskevat tiedot julkisyhteisöiltä sekä mahdollistaa tietojen yhdistäminen, vertailu ja jakelu.

Tuusulan kunta tukee kuntaliiton eriävää mielipidettä ja siinä esitettyjä perusteluita.

Esitysluonnoksen 2 § velvoittaisi velvoittaisi toimittamaan hankintatietovarantoon ostolaskutiedot sekä vuokra- ja leasingsopimusten laskuja koskevat tiedot. Tuusulan kunta katsoo, että pykälän tietosisältö, suojaus ja salassapito sekä poikkeukset (esim. liikesalaisuudet, henkilötiedot, turvallisuustiedot) on määriteltävä tyhjentävästi lakitasolla; asetuksen- tai määräystenantovaltuuksia tulee käyttää vain teknisen standardoinnin täsmentämiseen.

Tuusulan kunta käsittelee vuodessa yli 30 000 ostolaskua. Ehdotuksen mukaan hankintatietovarantoon kerättäisiin hankintojen kilpailutusasiakirjojen lisäksi ostolaskutiedot rivitasolla. Tuusulan kunta jo nyt julkaisee monen muun kunnan lailla ostolaskudatan julkisesti saataville usealla julkaisukanavalla. Yksityiskohtainen tuoterivikohtainen ostolaskujen toimittaminen tiheällä aikavälillä tietovarantoon aiheuttaa merkittäviä järjestelmämuutoksia sekä lisää merkittävästi manuaalista työtä.

Hankintojen kilpailutusasiakirjojen tunnisteiden lisääminen asiakirjoihin pitäisi olla automaattista, myös sopimukselle sekä siihen liittyvään ostolaskuun. Hankintatunnisteen manuaalinen juoksutus läpi sopimuksen ja ostolaskun tuottaa merkittävää lisätyötä, koska luotettavan tiedon keräämisen edellytys on, että kaikki asianosaiset merkitsevät aina hankintatunnisteen oikeaan kohtaan käsillä olevaan asiakirjaan.

Koska toimittamisvelvoite nojaa verkkolasku- ja e-laskujärjestelmiin (mm. PEPPOL), on tärkeää, että tietosisällöt, tunnisteet ja salausmerkinnät määritellään yhtenäisesti ja kohtuullisin kustannuksin. Verkkolaskulaki (241/2019) ja julkisen hallinnon tietojen yhteentoimivuuden periaatteet on otettava huomioon siten, ettei kunnille synny päällekkäisiä ratkaisuja.

Tuusulan kunta esittää huolensa esityksen tavoitteiden saavuttamiseksi vaadittavavasta tietojen käsittelyn taakasta aiheutuvasta lisätyöstä sekä järjestelmille vaadittavista muutoksista aiheutuvista kustannuksista.

3. Huomionne ehdotetuista muutoksista julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin ja vesi- ja energiahuollon, liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista annettuun lakiin sekä edellä mainittujen lakien perusteluista?

Oletettavasti Tuusulan veden laskujen käsittelyssä tulisi tältä osin olemaan erityisiä haasteita. Muutosten tulee olla yhteensopivia kunnissa käytössä olevien hankintajärjestelmien kanssa.

Erityisalojen soveltamisen näkökulmasta vesi-, energia-, liikenne- ja postipalvelujen erityispiirteet edellyttävät, että tiedonkeruu ja julkaisu huomioivat liikesalaisuuksien suojan sekä verkko- ja toimitusvarmuuden näkökulmat. Perusteluissa tulee selkeästi linjata salassapito- ja poikkeussäännöt näissä tilanteissa.

Tuusulan kunta näkee, että avoimuuden lisääminen voi sinänsä olla perusteltua, mutta määräyksenantovaltuudet tulee rajata tiukasti, ja muutokset tulee toteuttaa järjestelmäyhteensopivuus ja liikesalaisuuksien suoja varmistaen.

4. Huomionne ehdotetuista muutoksista Valtiokonttorista annettuun lakiin ja niiden perusteluista?

Tuusulan kunta pitää tärkeänä, että Valtiokonttorin resursointi, tietoturva ja osaaminen on oltava perusteluissa kuvattu riittävällä konkreettisuudella, ja että vastuunjako kuntien ja Valtiokonttorin välillä on yksiselitteinen.

Tuusula kannattaa Valtiokonttorin roolin selkeyttämistä, mutta edellyttää riittäviä resursseja, selkeää vastuunjakoa ja tarkkarajaisia tiedonsaanti- ja julkaisuoikeuksia.

Luonnoksessa esitettyjen kustannusarvioiden osalta eurovaikutukset ovat merkittäviä sekä valtionkonttorille että kunnille. Tuusulan kunta haluaa esittää huolensa kuntien taloudenpidon näkökulmasta.

Uusien hallinnollisten velvoitteiden näkökulmasta sääntely lisää kuntien taakkaa. Tältä osin on esitettävä kysymys: Mikä on muutoksesta aiheutuvien europanostusten arvioitu takaisinmaksuaika ja mikä on muutoksesta oletettu markkinahintojen alenemisen kautta saavutettava hyöty lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä aikavälillä? Millä mekanismilla tätä voidaan konkreettisesti arvioida?

5. Muut mahdolliset huomionne hallituksen esitysluonnoksesta?

Tietovarannon avulla muodostetaan tietopohja, joka kattaa keskeiset tiedot julkisen hankinnan koko elinkaaren ajalta. Näin vahvistetaan tietojohtamisen edellytyksiä kansallisesti ja hankintayksikötasolla sekä mahdollistetaan muun muassa viranomaisten työn toteuttaminen ja kehittämistoimenpiteiden kohdentaminen.

Tuusulan kunta esittää arvionsa siitä, että hankintatietovarannon koko tietopohjaa pystyvät käytännössä hyödyntämään kokonaisuudessaan muut tahot ja viranomaiset kuin kunta itse. Tämä vähentää huomattavasti hyötyä hankintayksiköiden hankintojen johtamiselle.

Hankintayksikölle arvioitu hyöty on luonteeltaan epäsuoraa ja välillistä, mutta kustannukset ovat suoria. Kunnalle saatava hyöty on merkittävästi vähäisempi kuin tietovarantoon kohdistuvat kulut. Koska kyseessä on uusi tehtävä kunnalle, tulisi uudistuksesta aiheutuvat kulut täysimääräisesti korvata.

Hallituksen esityksessä säästöihin liittyen on esitetty suoramankintojen väheneminen. Hankintatietovarannon perustamisella ja ostolaskutietojen toimittamisella ei ole suoraa yhteyttä suoramankintojen vähentymiseen. Suoramankinnat kunnassa ovat joko olemassa olevaan kilpailutettuun sopimukseen tehtäviä hankintalain sallimia lisähankintoja, kynnysarvon alittavia hankintoja tai sidosyksikköhankintoja.

Hallituksen esityksen muiden tavoiteltavien säästöjen osalta viitataan sopimusseurannan ja jälki-ilmoitusten kautta saataviin säästöihin, lisääntyvään yhteishankintojen käyttöön, sopimusmuutosten vähenemiseen, tietopyyntöjen vähenemiseen ja hankintojen ennakollisella arvioinnilla saavutettaviin hyötyihin. Nämä arviot perustuvat kuitenkin olettamuksiin, eivätkä automaattisesti tuo säästöjä kunnan hankintoihin.

Muut huomiot

Tuusulan kunta esittää huolensa siitä, että julkisen talouden tilanteessa esitetään sellaisia sääntelymuutoksia, joista aiheutuu lisäkustannuksia ja paineita kunnan muun toiminnan sopeutuksiin ja potentiaalsiin veronkiristysiin. Isojen reformien, kuten sote-muutos hyvinvointialueiksi ja työllisyysalueiden muodostaminen sekä niiden taloudelliset vaikutukset kuntiin lyhyellä aikavälillä ovat jo nähtävissä. In-house sääntelymuutosten edellyttämät toimenpiteet eivät ole kustannusvaikutuksiltaan vielä realisoituneet.

Reformien ja muutosten vaikutuksista olisi tarpeen, että niiden osalta toteutetaan valtion taholta analyttinen arviointi toivatko muutokset oletettuja hyötyjä, joita niihin liittyen oli ennakoitu. Nyt esitettävä muutos kuuluu samaan kategoriaan.

Esityksen voimaantuloksi ehdotettu 1.7.2026 edellyttää kunnissa rinnakkaisten uudistusten (mm. hankintalain muutokset) kanssa huolellista yhteensovitusta. Tuusulan kunta pitää välttämättömänä riittävän pitkää siirtymäaika teknisille ja organisatorisille muutoksille. Samanaikaisten isojen muutosten läpivieminen edellyttää taloudellisia ja ajallisia resursseja.

Yhteenvetona Tuusulan kunta toteaa, että tehtyä vaikutusarviointia tulee täydentää kuntien kustannus- ja resurssivaikutusten osalta sekä kuvata konkreettiset tukitoimet ja kustannuskorvausmekanismit kunnille.

Ora Kari

Tuusulan kunta - Tuusulan kunnanhallitus 15.12.2025 § 572